

Arxeoloji qazıntılar ölkəmizin zəngin tarixini üzə çıxarır

Bəşər sivilizasiyasının ən qədim ocaqlarından olan Azərbaycanın tarixi ərazilərində aparılan arxeoloji qazıntılar - Azıx adamının alt çənə sümüyünün 350-400 minillik tarixi, Qobustan qayaları üstündəki Mezolit dövrü təsvirləri, Tunc dövrü mədəniyyət nümunələri xalqımızın həyat salnaməsinin bizə gəlib çıxmış ən qədim nümunələridir.

Təbii ki, zaman-zaman torpaqlarımıza əl uzadanlar əvvəlcə tariximizə dil uzatmağa çalışıblar. Tariximizi saxtalaşdırmağa, özününküləşdirməyə cəhd ediblər. Hər dəfə də tarixçi alimlərimiz, arxeoloqlarımız bu cür "tarix oğurları"nın cavablarını layiqincə verib yerlərində oturdublar. Həmsöhbətimiz AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun elmi işçisi, arxeoloq Lola Hüseynova ilə söhbətimiz də bu barədə oldu.

Lola xanım viranə qalmış sarayların, zəlzələdə batmış şəhərlərin, işğalçıların dağıdıb məhv etdiyi məmləkətimizin min il əvvəlini araşdıran, Vətənimizin tarixini tapdığı daşda, əsyada öyrənib sabaha yol açan arxeoloqlardan biridir. Onunla söhbət edərkən insan xəyalı istər-istəməz sinəsi rəsmlərə çevrilmiş Qobustandan keçib minillərin keçmişinə yol salır.

Lola Əkbər qızı Hüseynova 1987-ci il iyunun 19-da Rusiya Federasiyasının Nyaqan şəhərində anadan olmuşdur. 2005-ci ildə Mingəçevir şəhər Y.Muradov adına 11 orta məktəbi "əla" qiymətlərlə bitirib.

Lola Hüseynova deyir ki, 6-cı sinifdə oxuyanda tarix müəllimi Ruhiyə Məmmədova Azıx mağarasında aşkarlanan azıxantrop qızdan danışdı: "Sinif yoldaşım sual verdi ki, bəs niyə o qız elə cavan rəhmətə gedib? Uşaq idik. O zaman Xocalı faciəsi haqqında qorxunc məlumatları, ermənilərin xalqımızın başına gətirdikləri müsibətlər

haqqında tez-tez eşidər, dəhşətli hadisələrin şahidi olardıq. Azıx mağarasında tapılan qadın çənə sümüyü haqqında məlumatı ilk dəfə eşidəndə ağıma gələn bu oldu ki, yəqin o 18-22 yaşlı qızı da ermənilər öldürüb. Azıx düşərgəsinin Füzuli rayonu yaxınlığında olması da məni çox həyəcanlandırmışdı. O gündən qərarımı verdim ki, arxeoloq olacağam, mən də qazıntı aparıb tariximizi öyrənəcəyəm? Atam isə hüquqşünas olmağımı istəyirdi. Mən atamdan öz arzumu gerçəkləşdirmək üçün fürsət verməsini istədim. 2006-cı ildə qəbul imtahanlarında iştirak edib Bakı Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsinə daxil oldum".

2012-ci ildə həmin fakültəni bitirən Lola Hüseynova 2013-2015-ci illərdə təhsil aldığı universitetin Etnoqrafiya və Arxeologiya şöbəsinin magistratura pilləsində təhsilini davam etdirib, oranı qırmızı diplomla bitirib. 2017-ci ildə AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunda baş laborant kimi işə başlayan Lola 2021-ci ilin may ayından Azərbaycanın Antik dövr arxeologiyası şöbəsində elmi işçi vəzifəsində çalışır.

2022-ci ildə Londonda təşkil olunan "Tədqiqatını bir foto ilə izah et" yarışmasının qalibi olub. Bu barədə bizə danışan gənc arxeoloq deyir ki, yazdığı dissertasiya işi ilə əlaqədar "bu bir saxsı parçası deyil, bu bir tarixdir" adlı yazı və öz əl işi olan rəsmlərlə yarışmaya qatılıb, səsvermə ilə birinci yeri tutub.

Gənc arxeoloq Şəki rayonu Təpəbaşı və Kiş-Doxun abidələrində arxeoloji tədqiqatlar aparan ekspedisiyaya rəhbərlik etməklə yanaşı, Gəncə, Uzunrəmə, Göygöl, Zəylik kurqanlarında, Ağstafa rayonu Tavatəpə yaşayış yerində, Qaraçinar yaşayış yeri və Çovdar nekropolundakı arxeoloji qazıntılarda da iştirak edib.

Xanım arxeoloq ömrünün səhifələrini vərəqləyərək geridə qoyduğu illəri xatırla-

yır: "İlk qazıntı fəaliyyətimə Gəncə şəhərində son Tunc dövrü kurqanlarının tədqiqi ilə başlamışam. Sonra Gəncə və Goranboy ərazisində italyalı arxeoloqlarla birgə tarix üzrə fəlsəfə doktoru Bəxtiyar Cəlilovun "GarKaP" layihəsi çərçivəsində apardığı arxeoloji qazıntı işlərinin iştirakçılarından oldum. Üç ildir ki, bu iki ərazidə kurqanlar qazılıb tədqiqata cəlb edilir. Bundan əlavə, fransalı arxeoloqlarla beynəlxalq arxeoloji ekspedisiyanın tərkibində 1 il Goranboy rayonu Qaraçinar kəndində yaşayış yeri tədqiqatlarında iştirak etmişəm. Çöl tədqiqatlarımdan biri İmişli rayonu Qızıl-təpə abidəsində olub. Daha sonra Azərbaycan arxeologiya tarixində ən böyük layihələrdən biri olan "AzerGold" və AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun birgə işi - Daşkəsəndə Çovdar nekropolunun qazıntısında xilasetmə komandasının tərkibində iştirak etmişəm. Hazırda Şəki rayonu Fazıl kəndi ərazisində qazıntıdayam. Xoşbəxtəm ki, Azərbaycanın zəngin qədim tarixi, bu torpaqların insan məskəni yaranandan bu günə kimi bizə məxsus olmasını sübut etmək üçün arxeologiya elminin imkanlarından istifadə edənlərdənəm".

Lola Hüseynova uğurlarından danşarkən xüsusi olaraq qeyd etdi ki: "Builki qazıntı müddətini Çovdar nekropolu ərazisində 2024-cü ildə aparılan qazıntıların rəhbəri kimi başa vurdu. Hər qazıntıya gedəndə dua edirəm ki, Allahım, ayaq basdığım, mala vurduğum torpağın altından elə bir həqiqət üzə çıxsın ki, Azərbaycan tarixində hansısa qaranlıq səhifəni açmış olsun. Bu baxımdan özümü şanslı hesab edə bilərəm. Məsələn, Uzun Rəmə kurqanlarını, Qaraçinar yaşayış yerini, Çovdar nekropolunu, Kiş-Doxun abidəsini, ən son isə bütün dünyada haqqında yazılan Ağstafa rayon Tavatəpə abidəsini Azərbaycan tarixinin öyrənilməsində mühüm hadisə hesab etmək olar.

*Elşən QƏNİYEV,
"Azərbaycan"*